

AKADEMIA BYDGOSKA IM. KAZIMIERZA WIELKIEGO
WYDZIAŁ HUMANISTYCZNY
INSTYTUT HISTORII

PODYPLOMOWE STUDIUM HISTORII I WIEDZY O SPOŁECZEŃSTWIE.

MARIA KACZMAREK

PRZEJAWY ŻYCIA SPOŁECZNEGO MIEJSCOWOŚCI ŁĄŻEK W XX WIEKU

Praca dyplomowa
napisana pod kierunkiem
prof. Barbary Janiszewskiej-Mincer

BYDGOSZCZ 2002

SPIS TREŚCI

Wstęp

Rozdział I

Rys historyczny wsi Łązek

Rozdział II

Łązek jako siedziba Gromadzkiej Rady Narodowej

Rozdział III

Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Łątku

Rozdział IV

Szkoła Podstawowa w Łątku w latach 1946-2000

Zakończenie

Bibliografia

Przypisy

Wstęp

Inspiracją dla mojej pracy były wcześniejsze zainteresowania zagadnieniami skupionymi wokół pojęcia „małej ojczyzny”, którą dla mnie są Bory Tucholskie. W ich sercu, nad malowniczą rzeczką Prusina, położona jest wieś Łązek, z którą od szesnastu lat jestem związana emocjonalnie. Tu mieszkam, w miejscowej Szkole Podstawowej przez szesnaście lat pracowałam w charakterze nauczyciela. Częste rozmowy i kontakty z tutejszą społecznością uświadomiły mi, że istnieje ogromne zainteresowanie historią Łązka i życiem jego społeczeństwa. Niestety, do tej pory nikt nie zdecydował się na całościowe lub choćby fragmentaryczne opracowanie takiego materiału.

Studia podyplomowe z historii sprawiły, że dojrzała we mnie decyzja o podjęciu opisanie historii Łązka z uwypukleniem przejawów życia społecznego

jego mieszkańców w XX wieku. Tutejsza ludność zasługuje na to, by „ocalić od zapomnienia” to, co jest ważne dla Łązkowian i z czym - jak mówią - są związani od wielu pokoleń.

Zebrany materiał został podzielony na cztery części. Pierwsza przedstawia rys historyczny wsi Łązek. W części drugiej omówiłam „najchlubniejsze” czasy wsi, gdy przez 13 lat była siedzibą władz Gromadzkiej Rady Narodowej. Kolejna część zawiera informacje na temat działalności Ochotniczej Straży Pożarnej w Łązku, która jest najstarszą tego typu jednostką na terenie gminy Osie. Ostatnia część dotyczy powstania i funkcjonowania miejscowej Szkoły Podstawowej. Pracę wzbogacają fotografie, z których jedna - unikatowa już dziś - przedstawia mieszkańców zgromadzonych wokół pierwszego wozu bojowego.

Praca jest skromna ze względu na szczupłość źródeł jak i publikacji.

Chciałabym podziękować Pani profesor Barbarze Janiszewskiej-Mincer za cenne rady i życzliwość.

ROZDZIAŁ I

Rys historyczny wsi Łązek

Dzieje Osia do pierwszego rozbioru.

Łązek jest wsią sołeczką leżącą nad rzeczką Prusina, którą zamieszkuje około 380 mieszkańców^[1]. Powstał w wyniku kolonizacji na prawie niemieckim, prowadzonej przez władców dzielnicy świeckiej w XIII wieku. Do uwłaszczenia był wsią królewską.

Nazwa Łązek należy do nazw topograficznych, które powstały w związku z rozwijającym się osadnictwem. Przy ich tworzeniu sięgano po słownictwo, odnoszące się do przyrody. W nazwach tych zatem znalazło odbicie pionowe i poziome ukształtowanie terenu oraz żyjąca na nim fauna i flora. Łązek to nazwa zdrobniąca, utworzona od wyrazu „łęg”, który oznaczał nizinę porośłą trawą.

Ze względu na podziały dialektowe polskiego obszaru językowego umownie można włączyć tę wieś do kociewskiego dialektu pogranicznego, pod wieloma

względami zbliżonym do borowiackiego^[2]. Ludność tutejsza stanowi ogniwo przejściowe między rdzennymi Kociewiakami, a odrębną grupą etniczną Borowiaków Tucholskich. Dla określenia tej grupy używa się często nazw Lasacy lub Borusy^[3].

Do 1772 roku Łązek administracyjnie podlegał ośrodkowi w Świeciu. W okresie ksiąząt pomorskich był częścią księstwa świeckiego, by po wymarciu miejscowych dynastów wejść w skład wyodrębnionej kasztelanii świeckiej. W okresie krzyżackim Łązek należał do komturstwa w Świeciu, w granicach nawiązujących do kasztelanii świeckiej. Wreszcie po powrocie Pomorza Wschodniego do Polski wieś weszła w skład wyodrębnionego powiatu świeckiego^[4].

Pierwszy rozbiór Polski, zadecydowany petersburskim układem jej sąsiadów z 5 sierpnia 1772 roku, oderwał od Polski Prusy Królewskie, w których granicach znajdował się Łązek i włączył je do monarchii pruskiej Fryderyka II. Zajęcie powiatu świeckiego nie było dla zaborcy żadną trudnością, gdyż wojsko pruskie, tworzące tak zwany kordon sanitarny, już od 1771 roku stało na ich terytorium. Łązek więc na ponad sto lat znalazł się pod zaborem pruskim^[5]. Osadnictwo w tej malowniczej wsi, ukrytej w Borach Tucholskich nie ma, jak się zdaje, metryki zbyt odległej. Położenie wsi i jakość tutejszych gleb hamowały jej rozwój w początkowym okresie. Na mapie Schröttera z lat 1796-1802 były otoczone i oddzielone od siebie lasami^[6]. W XII wieku między Osiem a Śliwicami (Łązek leży w połowie drogi pomiędzy tymi miejscowościami) ciągnęły się nieprzerwane lasy. Ludność, żyjąca w okolicach, w których przeważał las, prowadziła gospodarkę leśno-rolną. Prócz uprawy ziemi oraz hodowli, mającej korzystne warunki rozwoju ze względu na obfitość łąk i pastwisk, a także buczyny i żołądzi, innym zajęciem, odgrywającym dużą rolę w życiu tutejszej społeczności było łowiectwo i bartnictwo. Okoliczne lasy dostarczały również ogromnej masy żywności w postaci runa leśnego, ziół, zwierzyny i ryb. Typ gospodarki leśno-rolnej stwarzał inne warunki i potrzeby przy budowie osiedli.

W XIV wieku Zakon, po opanowaniu politycznym całego Pomorza, w celu osiągnięcia jak najrentowniejszej gospodarki nadał Łązkowi prawo niemieckie. Przebudowa wsi na zasadach prawa niemieckiego łączyła się z karczunkiem okolicznych lasów i poszerzaniu ich kosztem obszaru przeznaczonego pod uprawę. Areał uprawny Łązka wynosił 22 łany^[7]. Łązek był w tym czasie wsią czynszową. Podstawą kmiecej produkcji rolnej stała się uprawa zbóż. Powiększenie areału uprawnego spowodowało zmiany w układzie pól i miało wpływ na zmianę kształtu wsi - Łązek kształtem w owym czasie przypominał ulicówkę o zabudowie dwustronnej.

Po 1454 roku posiadłości ziemskie, stanowiące uprzednio własność krzyżackich komturstw, stały się własnością królewską, w tym również wsie komturskie w Świeciu, wśród nich m.in. Łązek.

Po wojnach w latach 1409-1435 Łązek był znacznie zniszczony. Zniszczenia objęły zarówno ludność jak i inwentarz żywy, co spowodowało powstanie rozległych pustek zarastających lasem. Odbudowa tej gospodarki rozpoczęła się w drugiej połowie XV stulecia, choć brak na to szczególnych danych źródłowych. Dokumenty podają, że Łązek został odbudowany po wojnach krzyżackich. Wieś ta, jako trzynasta wioska starostwa świeckiego posiadała 22 łany ziemi^[8]. Rozprzestrzenił się tu typ czynszowego gospodarstwa rolnego zajmującego się produkcją zbóż. Podstawową warstwę wśród tutejszego chłopstwa stanowili gburzy. Jest to termin historyczny wywodzący się od słowa Gebauer - chłop. Posługując się terminem gbur - mam na myśli chłop-gospodarza - tak nazywano samodzielnych chłopów w źródłach polskich^[9].

Ostoją stabilizacji we wsi był sołtys. W Łązku sołtys posiadał 4 łany ziemi. Do jego obowiązków należało m.in. ściąganie podatków i czynszów. Dokonywał też rocznego przeglądu pól, urządzeń przeciwpożarowych i granic. Miał też obowiązek gościć przejeżdżających urzędników dworskich. Sołtysi Łązka dzierżyli ten urząd dziedzicznie. Rodzina gburska, jeśli brakło dorastających synów, nie była w stanie podołać pracy- pojawiał się więc problem siły roboczej. Tą siłą była biedota wiejska, ogrodnicy i komornicy. W 1565 roku osiadłych we wsi było 5 ogrodników. Z powodu dużej odległości do folwarków tutejsi ogrodnicy nie musieli pracować na folwarkach starostwa. W zamian za pracę na polach gbur, siedzieli na gruntach i w chałupach należących do właściciela. Obowiązywała ich robocizna codzienna. W 1565 roku w Łązku, na ziemi, zasiedziały było 10 gburów, a pod koniec XVI wieku było ich 9. Z uprawianej ziemi uiszczano czynsz pieniężny i w naturaliach. Gburzy z Łązka oddawali z każdej włóki po 20 groszy oraz przekazywali daninę w postaci 36 kur.

Oprócz wyżej wymienionych przedstawicieli społeczności wiejskiej Łązek w 1565 roku zamieszkiwali również^[10]:

- karczmarz, który nie posiadał roli, składał daniny w postaci 3 kur,
- trzech kołodziejów - zajmujący się naprawą i produkcją kół,
- onera villae – czeladź - pracująca na roli w okolicach Gródka, wykonująca to, co nakażą ich gburzy.

Przy wsi znajdowały się dwa jeziora. Pierwsze Piaseczno „ma toni 7 przewłoką niewodową, w długości i w szerokości morgów 6, niepołowne, a wszakże do żywności zamkowej czyni dostatek, którego jeziora ryby mogą być oszacowane.”^[11] Drugie jezioro, „Muxa przewane, ma toni przewłocznych 6, niepołowne, z którego nie przedawają ryb. Jest go morgów in summa 4, łowią na potrzebę zamkową zimie, ale pożytku nic nie czyni”.^[12]

W 1837 roku wieś nawiedziła straszna choroba - cholera. Zmarłych chowano na miejscu i do dziś istnieje mały cmentarzyk zwany „Barbarą”.

Do roku 1860 istniały wiejskie „bielniki” to znaczy miejsca, w których mieszkańcy bielili na słońcu swą bieliznę. W latach sześćdziesiątych w tym miejscu znajdowało się pastwisko należące do pani Pauliny Mielewskiej. O owych czasach opowiadał najstarszy mieszkaniec wioski 95-letni Jan Łepek, który swą relację przekazał miejscowej nauczycielce pani Krystynie Kater, która odnotowała ją w swojej pracy dyplomowej^[13].

W latach sześćdziesiątych XIX wieku nie było we wsi poczty. Co trzeci dzień przyjeżdżał do Łążka, jadąc z Trzebcin do Nowego, konny ambulans po pocztę. Około 1885 roku przychodził już listonosz - pieszo ze Śliwic, wioski odległej o 9 kilometrów. Z chwilą wybudowania kolei w latach 1906-1907 powstał pierwszy urząd pocztowy, mieszczący się w domu zajmowanym obecnie przez Wiktora Guza.

Wymieniony wyżej pan Łepek wspominał również, że w czasach życia jego ojca każdy rolnik zobowiązany był oddać wojsku parę koni. W zamian za to miał prawo łowić ryby w okolicznych jeziorach, paść krowy w lasach, brać drzewo na opał. Ludzi, mających te prawa, nazywano „lamanami”. Dla ludności Łążka było to świadczenie trudne i uciążliwe, ponieważ w ten sposób pozbywali się koni. Z czasem „zwyczaj” ten zmieniono - nie oddawano koni, lecz wpłacano ich równowartość pieniężną.

ROZDZIAŁ II

Łązek jako siedziba Gromadzkiej Rady Narodowej

W latach 1955-1968 Łązek był siedzibą Gromadzkiej Rady Narodowej. Mieszkańcy do dzisiaj dumni są z tego faktu i dlatego warto przedstawić ten okres historii Łążka.

Gromada Łązek położona była w północno-zachodniej części powiatu świeckiego, który wchodził w skład województwa bydgoskiego. Graniczyła z następującymi gromadami: od południa z gromadą Lniano, południowo-wschodu z gromadą Sierosław, od wschodu z gromadą Osie i gromadą Lipinki. Granicę zachodnią stanowił powiat tucholski, a granicę północną - starogardzki. Punkty krańcowe gromady stanowiły:

1. na południu - cypel lasu graniczący z Nadleśnictwem Wierzchlas
2. na północy - las wchodzący w skład Nadleśnictwa Sarnia Góra
3. na wschodzie - las nad Wdą należący do leśnictwa Stara Rzeka
4. na zachodzie - cypel lasu należący do leśnictwa Zacisze.

Długość linii granicznej wynosiła około 86 kilometrów, w tym długość granic sztucznych 83 kilometry, a naturalnej, którą stanowiła rzeka Wda - około 3 kilometrów. Ogólna powierzchnia gromady Łązek wynosiła 11570 ha, czyli 115,7 km².

Gromadę podzielono na następujące wsie:

Łązek - 996 ha, czyli 9,96 km²

Stara Rzeka - 162 ha, czyli 1,62 km²

Tleń - 148 ha, czyli 1,48 km²

Wierzchy - 455 ha, czyli 4,55 km²

Pruskie - 285 ha, czyli 2,85 km²

Pozostałą powierzchnię zajmowały lasy wchodzące w skład nadleśnictwa Szarłata i Sarnia Góra. Średnia gęstość zaludnienia w gromadzie (dane z 1963 roku) wynosiła 66 osób na 1 km²

Łązek - 46 osób na 1 km²

Stara Rzeka - 82 osoby na 1 km²

Tleń - 171 osoby na 1 km²

Wierzchy - 66 osób na 1 km²

Pruskie - 76 osób na 1 km²

Z powyższego zestawienia wynika, że największą gęstość zaludnienia w owych czasach miała miejscowość Tleń. Było tam mało gospodarstw ze względu na brak ziemi, a ludność wyjeżdżała do pracy poza teren wioski.

Obecnie Tleń jest wsią sołecką, położoną malowniczo w dolinie Wdy przy ujściu do Prusiny. Jest znanym ośrodkiem letniskowym i wczasowym. Rozwinął

się z osady powstałej przy starym, istniejącym już w 1415 roku młynie na Prusinie. Pierwsze ośrodki wczasowe powstały tu na początku XX wieku.

Najmniejszą gęstość zaludnienia posiadał Łązek. W tym czasie była to wieś chłopska a głównym zajęciem miejscowej ludności było rolnictwo. W porównaniu z innymi gromadami powiatu świeckiego w tej gromadzie występowała mała gęstość zaludnienia. O takiej sytuacji zdecydowały w dużym stopniu warunki naturalne jak i rozwój gospodarczy gromady.

Na jej terenie istniały 3 szkoły podstawowe: Łązek, Wierzchy i Stara Rzeka. Dzieci z Tlenia i Pruskich dochodziły do szkoły w Wierzchach.

Szkoły w Wierzchach i Łązku były szkołami siedmioklasowymi o 4 nauczycielach, natomiast w Starej Rzece była szkoła niepełna o 1 nauczycielu, realizująca program klas siedmiu.

Szkoła w Łązku powstała w 1825 roku - z chwilą uwłaszczenia chłopów. Budynek jej był drewniany - pamiętał go najstarszy mieszkaniec wsi pan Jan Łepok, urodzony 14 października 1869 roku. Na miejscu starej szkoły wybudowano w roku 1893 nową, murowaną z cegieł i krytą dachówką. Budynek szkoły istnieje do dzisiaj.

W latach sześćdziesiątych mieściły się w nim 3 sale lekcyjne oraz mieszkanie kierownika. Czwarta sala lekcyjna znajdowała się w domu prywatnym.

Szkoły w Wierzchach i Starej Rzece są również murowane i pokryte dachówką. W szkole w Wierzchach były 4 klasy, mieszkanie kierownika oraz 3 jednoizbowe mieszkania dla nauczycieli. Obsada nauczycieli w poszczególnych latach kształtowała się następująco:

	1952-53	1955-56	1959-60	1963-64	1966-67
Łązek	2	4	4	4	6
Wierzchy	2	4	5	4	6
Stara Rzeka	1	1	1	1	1

Ilość uczniów od 1945/46 roku we wszystkich szkołach stale wzrastała, co ilustruje poniższe zestawienie:

	1952-53	1955-56	1959-60	1963-64	1966-67
Łązek	73	75	91	103	140
Wierzchy	79	82	98	104	152
Stara Rzeka	9	10	17	26	31

Z przedstawionych danych wynika, że rozwój szkolnictwa na terenie gromady nastąpił w związku z reformą szkolnictwa.

Na terenie gromady funkcjonowały też biblioteki szkolne oraz punkty biblioteczne, z których korzystali dzieci i dorośli. Ilość tomów w bibliotekach szkolnych kształtowała się następująco:

	1952-53	1955-56	1959-60	1963-64	1966-67
Łązek	330	800	1072	1150	1350
Wierzchy	410	790	1100	1240	1400
Stara Rzeka	412	516	749	863	1000

W punktach bibliotecznych w latach sześćdziesiątych ilość tomów nie była stała z powodu przeprowadzanej wymiany. Zwiększała się natomiast ilość tomów w bibliotekach szkolnych i w punktach bibliotecznych. Wzrastała liczba czytelników. W latach 1959/60 z bibliotek szkolnych korzystało około 80-85% dzieci, w latach 1963/64 już około 95%

Gorzej przedstawiało się życie towarzyskie w gromadzie. Brak świetlic, w których młodzież mogłaby spędzać wolny czas. Nie było stałego kina, a tak zwane kino objazdowe było rzadkością. Przez cały rok czynna była gospoda w Tleniu, a w okresie sezonu wczasowego prywatna kawiarenka.

Przez teren gromady prowadziła linia kolejowa Laskowice - Czersk długości 6 kilometrów obejmująca miejscowości Tleń i Łązek, którą pobudowano w latach 1906- 1907.

W latach 1963-1967 w ciągu doby kursowało tu 10 pociągów. Były to pociągi motorowe oraz 2 towarowe - te ostatnie przewoziły przede wszystkim drewno, ładowane na poszczególnych stacjach. Część drewna dostarczano do kopalń - tzw. „kopalniaki”. Oprócz wyżej wymienionego przewożono też drewno budowlane,

papierówkę oraz drobnicę. W ciągu miesiąca ładowano przeciętnie 35-40 wagonów drewna. Stacje kolejowe Łązek oraz Tleń były stacjami osobowo-bagażowo-towarowymi, obsługiwanymi przez sześciu kolejarzy, których obowiązkiem była sprzedaż biletów jednorazowych oraz miesięcznych, przyjmowanie i wysyłanie przesyłek towarowo-bagażowych.

Na stacji kolejowej Łązek w latach 1960-1963 sprzedanych zostało 98800 sztuk biletów jednorazowych, z czego na poszczególne lata przypada:

- 1960 - 25050 sztuk
- 1961 - 25560 sztuk
- 1962 - 26740 sztuk
- 1963 - 21450 sztuk

Z danych wynika, że w roku 1963 było najmniej osób korzystających z usług kolei. Jest to wynikiem tego, że od lipca 1963 roku zostało wprowadzone połączenie autobusowe z miejscowościami, do których uprzednio dojechać można było tylko pociągiem. Przystanek autobusowy został umieszczony w centrum wsi. Łązek był w owych czasach ostatnim przystankiem, do którego przyjeżdżał autobus ze Świecia- jeden w godzinach rannych, a drugi popołudniowych. W tym czasie do Tlenia ze Świecia przyjeżdżało ich pięć. Połączenie autobusowe Łązka ze Świeciem było wielkim udogodnieniem dla tutejszych mieszkańców. Było ono możliwe z chwilą oddania do użytku szosy na odcinku 1 kilometra, łączącej Łązek z ówczesnym Nadleśnictwem Państwowym Szarłata.

Drogi bite na terenie gromady Łązek nie były najlepsze. Należały do nich tak zwane „kocie łby”, zajmujące około 10 kilometrów. Natomiast droga asfaltowa prowadziła z Łązka przez Tleń do Lniana, omijając w odległości 300 metrów Wierzchy. Druga szosa biegła od Nadleśnictwa Szarłata do traktu napoleońskiego. Pozostałe drogi, łączące w owych czasach poszczególne wsie oraz zabudowania - to drogi polne.

Na terenie gromady znajdowały się dwie placówki pocztowo-telekomunikacyjne, mieszczące się w Łązku i Tleniu. Pocztę w Łązku obsługiwało czterech pracowników, natomiast w Tleniu - dwóch. Do rejonu pocztowego Łązek należały następujące miejscowości: Łązek, Stara Rzeka, Pruskie, Zazdrość, Łąski Piec, Trzebciny; do Tlenia - Tleń i Wierzchy.

Obecnie, na początku XXI wieku, Łązek nie posiada – niestety - takiej rangi, jak w okresie funkcjonowania gromady.

Kolejno likwidowano poszczególne instytucje: pocztę, stację, a w 2001 roku obniżono stopień organizacyjny miejscowej szkoły podstawowej.

ROZDZIAŁ III

Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Łążku

Na terenie Łążka działa najstarsza w gminie jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej. Jej powstanie datuje się na 1905 rok^[14]. Wówczas mieszkaniec wsi Marcin Guzowski przyjął na stan ręczną pompę strażacką, przekazaną ze straży wojewódzkiej. W tym czasie miejscowa jednostka nie miała jeszcze stałych członków, nie było więc dobrze zorganizowanej sekcji bojowej. Zaangażowanie wiejskiej społeczności przyczyniło się do zbudowania z desek pierwszej remizy w miejscu, w którym obecnie znajduje się boisko sportowe. W roku 1923 ukończono budowę niewielkiego murowanego budynku, który znajdował się w miejscu obecnej remizy. Ten skromny budynek przetrwał dwudziestolecie międzywojenne, a w czasie okupacji służył jako areszt przejściowy nazywany przez miejscowych „kibitką”.

W końcu lat dwudziestych wspomniany wyżej Marcin Guzowski przekazał funkcję prezesa swojemu synowi, ówczesnemu sołtysowi Józefowi Guzowi (nazwisko Guzowski zostało niemczone), który pełnił ją do 1936 roku. Wtedy prezesem został Józef Rytlewski pełniący tę godność do wybuchu II wojny światowej. W roku 1933 pojawia się też funkcja naczelnika, którym zostaje Bernard Tyborski. Pierwszymi członkami straży są: Józef Czubak, Jan Zakrzewski, Jan Kniter, Wiktor Guz, Mieczysław Sendega, Władysław Drażkowski. W tych czasach strażacy wielokrotnie wyjeżdżali do pożarów. Największy przyszło im gasić w 1929 roku, gdy płonęło okoliczne Nadleśnictwo Sarnia Góra. Przy opanowaniu żywiołu pomagali Łążkowianie, a pompa ręczna pracowała bez chwili przerwy. Drużyna strażacka nie była wtedy jeszcze zorganizowana, więc akcja trwała dwa dni. Spłonęła wtedy ponad połowa dachu.

W czasie II wojny światowej funkcję prezesa a zarazem naczelnika pełnił Niemiec Ewelt. Niestety - ten okres, tak tragiczny dla całego kraju, jest w działalności miejscowej straży „białą plamą”. W 1947 roku zwołano zebranie sprawozdawczo-wyborcze, prezesem wybrano Józefa Śpicę, a naczelnikiem został Józef Czubak. Po śmierci Józefa Śpicy funkcję prezesa objął Leon Chilewski, a naczelnika Józef Ligman. W 1956 roku z inicjatywy Czubaka i Ligmana siedziba straży pożarnej zostaje przeniesiona z drewnianej szopy do byłej „kibitki”. W 1959

roku OSP otrzymuje spalinową motopompę „Olimpia” o wydajności 400 l/min. Wysłuzona pompa ręczna schowana jest więc do lamusa. W rok później strażacy otrzymali przyczepkę bojową z przystosowanym zaczepem do ciągnika oraz do powożenia końmi. W związku z tym wyznaczono posiadaczy koni, a później ciągników, którzy - w razie potrzeby - byli zobowiązani zgłosić się do dyspozycji straży.

W 1973 roku naczelnikiem OSP w Łążku został Jerzy Winowiecki.

W 1980 roku OSP w Łążku obchodziła 45-lecie istnienia. Jednostka otrzymała z Warszawy dyplom „za działalność dla dobra społeczeństwa PRL”. W jubileuszowych uroczystościach wzięli udział przedstawiciele Zawodowej Rejonowej Straży Pożarnej w Tucholi, władze gminne z Osia.

W następnym roku miejscowi strażacy podejmują decyzję o wybudowaniu nowej strażnicy. Trudno jednakże uzyskać decyzję o zatwierdzeniu tego projektu. Z pomocą przyszedł wówczas Członek Wojewódzkiej Komisji Rewizyjnej Tadeusz Andrykowski, którego zaangażowanie przyniosło oczekiwane rezultaty. Wiosną przystąpiono do pracy: zrobiono pomiary, wytyczono działkę pod nową budowę. W 1984 roku pomimo szeregu trudności materiałowych i wykonawczych strażnica, składająca się z dwóch garaży, świetlicy i niedużego zaplecza, była gotowa. Przy jej budowie bardzo zaangażowany był Jerzy Winowiecki - naczelnik jednostki, który przepracował 1028 godzin. Ponadto na wyróżnienie zasłużyli: Józef Brucki, Walter Gula, Henryk Narloch i Jan Szweda. 29 września 1984 roku odbyło się uroczyste przekazanie do użytku budynku. Prezes Związku Wojewódzkiego Jerzy Topoliński udekorował Józefa Ligmana, Wiktora Guza i Władysława Drażkowskiego złotymi medalami „Za zasługi dla pożarnictwa”. Komendant wojewódzki Straży Pożarnej przekazał naczelnikowi kluczyki do samochodu GLM Żuk A15, a komendant rejonowy - motopompę z kompletnym wyposażeniem.

W czasie budowy nie zapomniano o działalności podstawowej. Strażacy nie zaniedbali żadnej okazji, by podnieść stan wyszkolenia bojowego.

W gminnych zawodach sportowo-pożarniczych w 1981 roku w Lnianie jednostka odniosła zwycięstwo w swojej grupie M 400. W następnym roku startowała w II rejonowych zawodach w Piastoszynie, ale już w grupie M 800. Bezbłędnie wykonała zadanie, niewiele ustępując bardziej doświadczonym.

W działalności szkoleniowej nie zapomniano o młodzieży, a szczególnie dziewczętach. W zawodach gminnych w maju 1984 roku w Śliwicach wzięła udział nie tylko drużyna starsza, która zajęła 3 miejsce, ale również drużyna młodzieżowa.

W nocy z 15 na 16 września 1985 roku strażacy biorą udział w gaszeniu pożaru piętrowego domu mieszkalnego w Szarłacie. Budynek stał w ogniu, płonęło poddasze, drewniane schody i dach. Rozgrzany eternit pękał i rozpryskiwał się po

okolicy. Przytomna akcja miejscowych strażaków, ich ofiarna służba, poświęcenie uratowały życie pogrążonym we śnie mieszkańcom domu.

W 1987 roku, podczas zebrania sprawozdawczo-wyborczego, narodziła się wśród strażaków myśl, by miejscowa jednostka miała własny sztandar. 28 lipca złożono zamówienie. Sztandar ręcznie haftowany, to drogocenna rzecz o znacznej wartości materialnej. Fundatorami sztandaru byli m.in. Rada Sołecka, wojewódzka i Rejonowa Straż Pożarna, przedsiębiorstwa, organizacje, miejscowa społeczność i członkowie straży. Sztandar został odebrany w maju 1988 roku, uroczystie poświęcony i służy OSP oraz mieszkańcom wsi do dzisiaj, towarzysząc m.in. uroczystym procesjom Bożego Ciała.

Koniec lat osiemdziesiątych w działalności OSP w Łążku został przypięczętowany licznymi sukcesami, które osiągnęli najmłodsi strażacy. W Turnieju Wiedzy Pożarniczej pod nazwą „Młodzież zapobiega pożarom” Krzysztof Gula zajął I miejsce na szczeblu gminnym, a dzięki wspaniałemu wynikowi w zawodach rejonowych zakwalifikował się do turnieju wojewódzkiego, w którym uplasował się ostatecznie na siódmym miejscu.

Podczas uroczystości 90-lecia istnienia OSP w Łążku następujący druhowie zostali odznaczeni złotymi i brązowymi medalami „za zasługi dla pożarnictwa”: Jerzy Spychalski, Jerzy Krupa, Stanisław Krupa, Walter Gula i Lesław Drażkowski.

ROZDZIAŁ IV

Szkoła Podstawowa w Łążku w latach 1946-2000

Według danych zebranych w pracy dyplomowej pt. „Charakterystyka geograficzno-gospodarcza gromady Łązek na tle powiatu świeckiego” Toruń 1964, autorstwa Krystyny Kater, Szkoła Podstawowa w Łążku powstała w 1825 roku. Początkowo budynek szkolny był drewniany, a od 1883 - murowany. Szkoła murowana powstała w miejscu dawnej szkoły drewnianej. Na podstawie ustnych przekazów ustalono, że szkoła funkcjonuje nieprzerwanie od wspomnianego wyżej 1825 roku do dzisiaj. W wyniku zniszczenia wszelkich akt z lat 1825-1946 powstała w jej dziejach ogromna luka. Okres po 1947 roku opisany jest w skromnej kronice, a jej autorami kolejno byli:

Konrad Zalewski - od 1946 - 1948

Janina Zarzycka - od 1948 - 1954

Bernard Węsierski - od 1954 - 1964

Paweł Kater - od 1964 - 2001

W roku 1947 do Publicznej Szkoły Powszechnej w Łążku uczęszczało 63 uczniów, realizujących naukę w czterech klasach programowych. W ciągu dwóch lat przebadano uczniów i u 15 stwierdzono objawy choroby płucnej. W tym samym czasie, oprócz zajęć dydaktycznych, organizowano liczne akcje społeczne m.in. z okazji Dnia Lasu uczniowie brali czynny udział w sadzeniu drzewek przy szosie Szarłata - Tleń. Rozpoczęcie roku szkolnego, jak i zakończenie w wyżej wspomnianych latach, poprzedzone były nabożeństwem szkolnym w kościele w Śliwicach. Przeprowadzono także zbiórkę pieniędzy na mapę Polski, którą zakupiono 10 listopada 1947 roku.

W roku szkolnym 1948/49 nastąpiła reorganizacja szkoły - utworzono piąty oddział. Kierowniczką szkoły mianowano Janinę Zarzycką, nauczycielkę z Chełmna. Tym samym w szkole pracowało dwóch nauczycieli. W myśl rozporządzenia Ministerstwa Oświaty zaopatrzone dzieci w podręczniki szkolne. W tym samym roku szkoła była wizytowana przez inspektora szkolnego pana Klubińskiego. W szkole organizowano liczne akademie, związane z aktualnymi rocznicami; m.in. 7 listopada 1948 roku odbyła się pogadanka na temat Wielkiej Rewolucji Październikowej, 15 grudnia 1948 roku uczczono Kongres Zjednoczeniowy Partii Robotniczych, a 21 stycznia 1949 odbyła się pogadanka na temat 25-tej rocznicy śmierci Lenina. 6 marca 1949 roku urządzono akademię ku czci Adama Mickiewicza, na którą złożyły się: informacje o życiu i twórczości poety, recytacje fragmentów „Pana Tadeusza”, deklamacje ballad: „Powrót taty”, „Trzech Budrysów”. Z okazji święta 1 Maja szkołę udekorowano zielenią i chorągiewkami, a dzieci brały udział w defiladzie, która odbyła się w pobliskim Osiu.

3 lutego 1949 roku Konrad Zalewski został przeniesiony do Publicznej Szkoły Powszechnej we Wierzchach.

W czerwcu 1949 roku przeprowadzono egzamin pisemny i ustny z języka polskiego i matematyki dla uczniów klasy piątej. Podało się mu 15-stu uczniów, jeden egzaminu nie złożył. We wrześniu 1949 roku utworzono nowy oddział. Lata 1949-1954 to okres ożywionej działalności kulturalnej społeczności szkolnej. 3 listopada 1949 roku założono drużynę ZHP, później Koło Towarzystwa Przyjaciół Żołnierzy, a w grudniu Towarzystwo Przyjaźni Polsko- Radzieckiej.

Organizowano wieczorki drużyny harcerskiej, na których deklamowano wiersze, śpiewano, tańczono krakowiaka. Dochód z jednego z takich wieczorków w październiku 1950 roku wyniósł 2687 złotych. Pieniądze te zostały przeznaczone na wycieczkę harcerzy do Bydgoszczy. Oprócz tego dzieci uczestniczyły rokrocznie w wycieczkach pieszych do Tlenia.

Na odnotowanie zasługuje również fakt, że w 1951 roku uczennica VI klasy Janina Chabowska otrzymała stypendium, fundowane przez Wydział Oświaty Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Świeciu w kwocie 54 złotych.

Kolejną reorganizację szkoły przyniósł rok szkolny 1953/54, w którym utworzono siódmą klasę. W związku z powyższym zatrudniono drugą nauczycielkę panią Marię Koźlarek.

Pani Janina Zarzycka z dniem 1 września 1954 roku przeszła w stan spoczynku, przekazując mienie szkoły panu Bernardowi Węsierskiemu, dotychczasowemu kierownikowi szkoły w Glinkach w powiecie bydgoskim, który na własną prośbę został przeniesiony do Łążka. Sprawował on funkcję kierownika placówki do 1964 - zmarł 9 listopada 1964 roku.

W latach 1954-1964 pracę w szkole podejmowali kolejno: Gertruda Szałańska, absolwentka Liceum Pedagogicznego w Tucholi, Stefania Baczyńska, Janina Trepkowska, Ireneusz Dobecki - absolwent Liceum Ogólnokształcącego w Świeciu, Klara Urbańska, Halina Komorowska, Bożena Jeleniewska, Halina Korczak - absolwentka Liceum Pedagogicznego w Chełmnie.

W tym okresie dużą aktywność wykazywał Komitet Rodzicielski, odbywały się regularne spotkania przedstawicieli rodziców, zebrania sprawozdawczo-wyborcze. Często organizowano choinki noworoczne i przekazywano pieniądze na zakup podarków dla dzieci. Jedną z takich uroczystości odbyła się 1 stycznia 1955 roku. Komitet Rodzicielski przekazał wówczas kwotę 700 złotych, za którą zakupiono prezenty noworoczne. W tym samym czasie zostały zakupione i zamocowane w klasach nowe tablice.

W okresie od września 1954 roku do maja 1955 przeprowadzono szereg drobnych remontów, m.in. naprawiono część ogrodzenia, pobudowano śmietnik, przygotowano pomieszczenia gospodarcze na opał dla szkoły, a także uzyskano materiał na dalszą naprawę oparkanienia.

W okresie wakacyjnym przeprowadzono kapitalny remont dachu. Koszt przekroczył 15 tysięcy złotych. Wydatki pokryło Prezydium GRN z nadwyżki budżetowej Gromady z roku 1958.

W okresie ferii zimowych w 1963 roku pojawił się w szkole telewizor. Społeczność Łążka masowo uczestniczyła w odbiorze audycji telewizyjnych. By

przygotować szkołę do należytej realizacji programu, kierownictwo podjęło decyzję o urządzeniu w jednej z klas gabinetu biologicznego. 15 stycznia 1963 roku gabinet był już wyposażony w specjalne szklane półki, szafę, trzy akwaria i szereg doniczek.

Młodzież szkolna w latach 1954-64 brała udział w licznych akcjach i konkursach organizowanych przez różne instytucje. Regularnie uczestniczyła w konkursie „Każde dziecko przyjacielem zwierząt”, plasując się na wysokich miejscach, np. w 1963 roku zajęła w skali województwa 10 miejsce wśród 564 szkół zgłoszonych do konkursu. Wojewódzka Rada Łowiecka w nagrodę zaprosiła 10 najaktywniejszych uczniów na jednodniową wycieczkę do Torunia, podczas której obdarowano dzieci upominkami. Aktywnie uczestniczono też w akcji zalesiania, np. w okresie jesiennym 1961 roku uczniowie tutejszej szkoły zasadzili 33 tysiące drzewek sosnowych na haliznach śródleśnych, a w okresie wiosennym 1962 - 21 tysięcy drzewek.

Pisząc o latach 1954-1964 należy pamiętać też o smutnych wydarzeniach. Z końcem września 1957 roku dotarła do Polski epidemia grypy azjatyckiej. Nie ominęła Łążka. Na początku listopada liczba chorych dzieci wynosiła około 30%. Na skutek tej choroby zmarł Wiesław Choroś - uczeń VI klasy. Dziecko zachorowało w piątek w godzinach wieczornych, a w niedzielę w nocy ok. godziny drugiej - zmarło. W pogrzebie, który odbył się 6 listopada 1957 roku, brały udział delegacje szkoły, klasy, przedstawiciele rodziców.

We wrześniu 1964 roku zachorował dotychczasowy kierownik szkoły Bernard Węsierski, który wkrótce - w listopadzie - zmarł. Pogrzeb odbył się w Bydgoszczy.

W tym samym roku, z dniem 1 września pracę w charakterze nauczycieli podjęli Krystyna i Paweł Kater. Oboje ukończyli Zaoczne Studium Nauczycielskie w Toruniu. Dzięki temu liczba nauczycieli wzrosła do 5. Paweł Kater został nowym kierownikiem szkoły.

1 czerwca 1965 roku uroczyście obchodzono Międzynarodowy Dzień Dziecka. Dzieci poczęstowano śniadaniem, następnie na placu zabaw odbyły się różne zawody. Zwycięzcom Komitet Rodzicielski ufundował drobne upominki. Na szkolne obchody zaproszono również młodzież pozaszkolną i rodziców. W związku z zatrudnieniem piątego nauczyciela koniecznością stało się zorganizowanie kolejnej izby lekcyjnej. Urządzono ją po adaptacji z mieszkania znajdującego się w budynku szkolnym. W czasie wakacji dzięki pomocy Wydziału Oświaty, Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej i miejscowej ludności ogrodzono budynek szkolny.

Lata sześćdziesiąte to ożywiona działalność pozaszkolna młodzieży, która zdobyła liczne wyróżnienia i nagrody m.in. aparat fotograficzny, zestawy książek w konkursie organizowanym przez tygodnik „Świerszczyk”.

Rok szkolny 1966/67 jest pierwszym, w którym w wyniku reformy szkolnictwa podstawowego utworzono ósmą klasę. Pierwsza ósma klasa w Łążku liczyła 11 uczniów, natomiast pierwszymi jej absolwentami byli:

- Barbara Brucka
- Danuta Chabowska
- Stanisław Piasek
- Jan Karpus
- Piotr Walter

Wszyscy wyżej wymienieni absolwenci zostali przyjęci do szkół zawodowych i średnich.

W tym samym czasie przeprowadzono też kolejny remont szkoły. Wymalowano klasy, przeprowadzono remont dachu i pieców w klasach, a także przebudowano i odremontowano ogrodzenie szkoły. Nauczyciele tutejszej szkoły: Maria Sprada, Maria Chabowska i Wacława Buze w okresie wakacji podnosiły swoje kwalifikacje zawodowe w Studium Nauczycielskim. W listopadzie 1968 roku odbyła się w szkole konferencja rejonowa nauczycieli rejonu Osie. Brało w niej udział 40 nauczycieli. Głównym jej tematem było: „Zagadnienia ideowo-wychowawcze w materiałach na V Zjazd PZPR”.

W lutym 1971 roku w szkole obchodzono uroczyste jubileusz 25-lecia pracy nauczycielskiej Janiny Trepkowskiej, która w tutejszej szkole pracowała od 1956 roku.

W wrześniu 1971 roku wprowadzono zmiany organizacyjne w szkole - rok podzielono na 3 okresy. 28 lutego 1972 roku kierownik szkoły Paweł Kater złożył egzamin dyplomowy na Uniwersytecie Gdańskim, uzyskując tym samym wykształcenie wyższe.

W roku szkolnym 1972/73 została ustalona reorganizacja szkół gminnych oraz powołano gminnych dyrektorów szkół. Szkoła Podstawowa w Łążku podlega Zbiorczej Szkole Gminnej w Osiu.

Z okazji Dnia Nauczyciela w 1974 roku Janina Trepkowska została odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi, a Krystyna Kater - złotą odznaką ZNP. Wyżej wymieniona J. Trepkowska z końcem roku szkolnego 1976/77 przeszła na emeryturę.

Od początku lat siedemdziesiątych systematycznie malała liczba uczniów. Dla porównania w roku 1968/69 było ich 129 a w 1976/77 tylko 67. W związku z tym faktem nauka odbywała się w klasach łączonych: I+II, III+IV, V+VI, VII+VIII.

W okresie wakacyjnym w 1978 roku przeprowadzono kapitalny remont szkoły, którego koszt wyniósł 365.000 złotych.

Należy też odnotować, że w tym samym roku Krystyna Kater złożyła egzamin kwalifikacyjny z geografii, równorzędny Wyższym Studium Zawodowym. Pozostali nauczyciele zatrudnieni w szkole systematycznie podnosili kwalifikacje. Paweł Kater ukończył studia II stopnia i uzyskał tytuł magistra matematyki, Maria Sprada - magistra techniki.

W latach osiemdziesiątych w szkole odbywały praktykę były uczennice - Halina Trepkowska, Maria Karpus, Barbara Brucka, Katarzyna Słupińska. W pobliskim budynku, należącym do Gminnej Spółdzielni w Osiu, wynajęto pomieszczenie, które przeznaczono na salę gimnastyczną. Po remoncie, adaptacji i wyposażeniu w odpowiedni sprzęt sportowy - młodzież zyskała kolejne pomieszczenie - niezbędne do ćwiczeń sportowych, gdy aura była niesprzyjająca.

W celu poprawy warunków lokalowych podjęto prace adaptacyjne w części budynku gospodarczego, przekształcono go w salę dydaktyczną, w której umieszczono pracownię zajęć praktycznych.

Nauczyciele organizowali też dla młodzieży liczne wycieczki szkolne: do Warszawy, Torunia, Ciechocinka, Biskupina, Kórnika. Przy szkole działały także takie organizacje jak Kółko Turystyczno-Krajoznawcze, Związek Harcerstwa Polskiego, Kółko Plastyczne i Ekologiczne.

16 października 1990 roku został przekazany szkole budynek po byłej restauracji. Obiekt został odkupiony od GS w Osiu za 90 milionów złotych. Dzięki temu rozwiązano kłopoty lokalowe szkoły. Stopniowo uruchamiano poszczególne pomieszczenia: salę do katechezy, salę dla oddziału przedszkolnego, salę audiowizualną. Dzięki zaangażowaniu dyrektora, szkoła wzbogaciła się o komputery - urządzono kolejną salę dydaktyczną - właśnie komputerową. W połowie lat dziewięćdziesiątych w tutejszej szkole mieściła się jedyna na terenie gminy Osie pracownia komputerowa.

Etapowo, z własnych środków budżetowych, modernizowane były budynki szkolne. Założono centralne ogrzewanie, zmodernizowano sanitariaty, utwardzono boisko do piłki koszykowej i siatkowej. Piękniało otoczenie szkoły - nowa elewacja, ogrodzenie, brama wjazdowa, a oba budynki szkolne połączono chodnikiem. Szkoła wzbogaciła się o nowe środki dydaktyczne: doposażono pracownię komputerową, zakupiono kserokopiarkę, encyklopedie, słowniki, lektury, zestaw kaset dydaktycznych. Na początku lat dziewięćdziesiątych stopniowo wprowadzono w szkole drugi - obok j. rosyjskiego - język obcy. Był to język angielski. W roku szkolnym 1998/99 po raz ostatni w klasie ósmej prowadzono obowiązkowy język rosyjski a język angielski był w tej klasie od 3 lat nadobowiązkowy. Szkoła pod rządami dyrektora Katera przeistoczyła się

w nowoczesną placówkę, z której dumne było miejscowe społeczeństwo. Jednocześnie Jego autorytet i postawa mobilizowały do podejmowania nowych wyzwań przez nauczycieli. W 1995 roku zatrudnionych tu było 9 nauczycieli. Wszyscy posiadali wyższe wykształcenie magisterskie, niektórzy w dalszym ciągu podnosili kwalifikacje na studiach podyplomowych, inni uzyskali I stopień specjalizacji.

Młodzież brała udział w licznych olimpiadach przedmiotowych. W 1993 roku uczennica tutejszej szkoły Małgorzata Skwirowska została finalistką Wojewódzkiej Olimpiady Języka Polskiego, natomiast w 2000 roku inna uczennica - Alicja Kaczmarek zajęła V miejsce w kolejnej edycji wyżej wymienionej olimpiady, zostając jednocześnie jej laureatką.

27 lutego 2001 roku Rada Gminy w Osiu podjęła uchwałę o likwidacji Szkoły Podstawowej w Łążku z dniem 1 września 2001 roku. Obecnie w Łążku znajduje się Punkt Filialny, podlegający Szkole Podstawowej we Wierzchach, do którego uczęszczają dzieci z klas 0-III.

Zakończenie

Jak zaznaczyłam we wstępie, celem niniejszej pracy było ukazanie przynajmniej ogólnego zarysu dziejów Łążka ze zwróceniem uwagi na działalność społeczną miejscowej ludności. Utrudnieniem była skromna liczba źródeł i publikacji na temat Łążka. Oprócz istniejących publikacji naukowych i opracowań książkowych korzystałam też z kronik: Ochotniczej Straży Pożarnej w Łążku i Szkoły w Łążku.

W pracy można zauważyć przeskok w latach lub krótkie, fragmentaryczne wiadomości. Wynika to przede wszystkim z braku źródeł historycznych, koniecznych do odtworzenia dziejów miejscowości.

Dlatego też, pomimo braków, jakie praca zawiera, niniejszy zarys monograficzny Łążka może stać się skromnym przyczynkiem, wypełniającym lukę w historii wsi. Mam też nadzieję, że przedstawione opracowanie będzie dowodem na to, że małe, zagubione wśród lasów miejscowości, mają bogatą i ciekawą historię.

Jak zasygnalizowałam we wstępie, praca ta jest pierwszą próbą opracowania dziejów Łążka i dlatego może posłużyć za punkt wyjścia do bardziej szczegółowych badań.

Bibliografia

1. Czaplewski K., „Granice diecezji chełmińskiej i jej dekanatów”, Toruń 1955.
2. „Dzieje Świecia nad Wisłą i jej regionu” pod red. K. Jasińskiego, t.1, Warszawa-Poznań-Toruń 1979.
3. "Gmina Osie. Informator turystyczny"
4. Grzegorz M., „Struktura administracyjna i własnościowa Pomorza Gdańskiego pod rządami Zakonu Krzyżackiego w latach 1309-1454”, Toruń 1987.
5. Hoszowski S., „Lustracja województwa pomorskiego 1565”, Gdańsk 1961.
6. Kater K., „Charakterystyka geograficzno-gospodarcza Gromady Łążek”, Toruń 1964.
7. Kronika OSP w Łążku.
8. Kronika szkoły.
9. Odyniec W., „Życie i obyczaje ludu pomorskiego w XVII i XVIII w.”, Gdynia 1966.
10. Węsierski A., „Dzieje Śliwic i okolic do roku 1772”, Śliwice 1990.
11. Zabrocki L., „Gwara Borów Tucholskich”, Poznań 1938.

Przypisy

1. „Gmina Osie. Informator turystyczny”.
2. L. Zabrocki, „Gwara Borów Tucholskich”, Poznań 1938, s. 14-23.

3. P. Czaplewski, „Kasztelania Starogardzka czyli Zaborska”. RTNT: R: 9, 1902, s. 167.
4. A. Węsierski, „Dzieje Śliwic i okolic do roku 1772”, Śliwice 1990, s. 9.
5. „Dzieje Świecia nad Wisłą i jego regionu”, t. 1, Warszawa- Poznań- Toruń 1979, s. 264.
6. Ibidem, s. 83.
7. Ibidem, s. 108.
8. „Lustracja województwa pomorskiego 1565 r.”, Gdańsk 1961, s. 175.
9. W. Odyniec, „Życie i obyczaje ludu pomorskiego w XVII i XVIII w.”, Gdynia 1966, s. 25.
10. „Lustracja województwa pomorskiego 1565 r.”, Gdańsk 1961, s. 175.
11. Ibidem, s. 175.
12. Ibidem, s. 175.
13. K. Kater, „Charakterystyka geograficzno-gospodarcza Gromady Łązek”, Toruń 1964, s. 30.
14. Kronika OSP Łązek.